

Kloosterkerk – 28 juni 2020

4e zondag na Pinksteren – Matteüs 7,7-12 en cantate 'Ein ungefärbt Gemüte (BWV 24)
derde dienst in de zomerserie *Wat zijn de goede vruchten?* – over de goedheid
ds. Rienk Lanooy

Gebed om ontferming

Het lichte lentegroen
is ongemerkt
overgegaan
in het donkere blad
van
de zomerzon minnende boom
altijd gaat het verder
in de natuur
om ons heen
en ook wij
gaan altijd maar verder
geen dag is hetzelfde
geen week herhaalt zich
geen jaar doet het nog eens
dunnetjes over
al zouden we het willen.
Maar wat we kunnen
en hier ook doen
is:
ons een plaats maken
een moment zoeken
om voor even
stil te staan
en te mijmeren
waar we zijn –
wat ligt er achter ons
waar moet het heen?
Laat ons soms zo
ongerijmde leven
zich rijmen met U
trouwe God?
En daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Nooit staat het leven stil
altijd gaat het verder
het hart pompt
de longen ademen
het ooglid trilt
maar wat we kunnen
en hier ook doen
is
ons inbeelden
terughalen
hoe het was
deze week stilzetten
voor ons geestesoog
nagaan
wat er goed ging
in onze verhouding
tot de ander
en wat niet
inzien
waar we tekort schoten
of iemand
nader kwamen.
Hoe louterend
kan het zijn
om onszelf
tegen het licht
te houden
van uw
stille aanwezigheid.
Daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Je zou er moedeloos
van kunnen worden
van een wereld
die alsmaar doorgaat
is er ooit een dag
dat ze op adem
kan komen
ooit een dag
dat de vrede
geen gevaar loopt
het recht niet geschonden
en het leven
niet bedreigd wordt?
Maar wat we kunnen
en hier ook doen
is
verhalen vertellen
muziek maken
stil worden
hopen
bidden
opstaan
vergeven
verlangen
vertrouwen
eindeloos
zijn de mogelijkheden
om vruchten
van uw Geest
te plukken
en de aarde te herscheppen.
Daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Lezing:

Vandaag, op deze vierde zondag na Pinksteren, vervolgen we de zomerserie diensten onder de titel 'Wat zijn de goede vruchten die groeien aan de Geest?' Paulus noemt negen vruchten in zijn brief aan de mensen in Galaten, negen gevolgen / effecten van waar de Geest van God gaat waaien. Na de eerste dienst over de zelfbeheersing, de gematigdheid, gaat het vandaag over de 'goedheid'. Maar wat is dat 'goedheid'. In de cantate 'Ein ungefärbt Gemüte' waarvan vandaag een paar delen klinken, gaat het ook over de 'goedheid'. Ze wordt er verbonden met die oude regel die ook in het evangelie staat: 'Behandel anderen dus steeds, zoals je zou willen dat ze jullie behandelen'. Ze staat (o.a.) in de Bergrede, in Matteüs 7.

Preek

Met de cantate is het vanmorgen als met het gevoel dat een glas waarin het water tot halverwege staat, kan oproepen: als je het glas ziet als halfleeg, vind je het jammer dat het niet meer is dan die ene aria en het slotkoraal. als je er de nadruk op legt dat het glas halfvol is, overheerst vast de blijdschap dat er tenminste een paar delen klinken.

Maar hoe je er ook tegen aan kijkt, toch is ook in de beperkte opzet van vandaag iets terug te zien van de oorspronkelijke structuur van de cantate. Die is namelijk strikt symmetrisch opgebouwd, met in het hart ervan de bijbeltekst die ook zojuist geklonken heeft. Het gaat om die beroemde tekst, die in de traditie ook wel de Gulden Regel is gaan heten: *Alles dus wat jullie willen dat de mensen jullie doen, doe jullie aan hen evenzo*. In de volksmond is de negatief geformuleerde versie ervan bekend: 'Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet'.

De dichter van de cantate heeft die bekende tekst als een motto precies in het midden gezet en zorgvuldig de rest daar omheen opgebouwd: een recitatief ervoor en erna die elkaar spiegelen in thematiek en daarvoor en daarna weer een aria, waarvan de eerste straks klinkt. Alleen het slotkoraal valt buiten die structuur, maar dat moet je ook beschouwen als de reactie van de gemeente op alles wat er tevoren gezegd is. Het is het 'Amen' op de cantate. Een prachtig 'Amen', overigens. U hoort het zo.

Maar in die mooie structuur, met daar precies in het hart de Gulden regel schuilt ook een nadeel, zo u wilt een gevaar. Want nu staat die tekst daar, die Gulden Regel, moederziel alleen, ontdaan van alle woorden die Jezus ervoor en erna spreekt in de Bergrede. Ze wordt alleen omringd door de woorden van de cantate en die hebben hier – hoe zal ik dat nu netjes zeggen? – meer weg van een dominee die met weliswaar prachtig gestructureerde, barokke zinnen zijn toehoorders flink en nogal moralistisch de oren wast, dan van evangelie.

Het is dus belangrijk om te kijken in welke context die Gulden Regel staat die Jezus bij Matteüs uitspreekt. In de Gulden Regel vooral gaat over de de juiste onderlinge verhouding. Hoe jij wilt dat de ander jou behandelt, zo moet jij op jouw beurt met de ander omgaan. Maar dat zegt op zich zelf nog niets over hoe je dan behandeld wilt worden. Augustinus zei dat al met zoveel woorden: het is toch niet de bedoeling dat wie er van houdt om tijdens een bacchanaal zichzelf helemaal te laten gaan, eerst een zwelgp partij voor de ander aanricht, zodat hij er daarna iets soortgelijks voor terugkrijgt. Niet toevallig werd hier en daar in de Vroege Kerk aan de Gulden Regel al heel gauw het woord 'bona' (het goede) toegevoegd. Het goede dat je wilt dat de ander jou doet, doe dat ook de ander.

Maar dan staat de vraag toch nog open: wat is dat goede dan? Is dat niet voor iedereen verschillend? Als Paulus het in zijn reeks 'vruchten van de Geest' heeft over goedheid, weten we dan wel wat hij daarmee bedoelt? Wat voor de een goed is, hoeft dat voor de ander toch nog niet te zijn? Dat is ook de kritiek die Rutger Bregman in zijn boek 'De meeste mensen deugen', heeft op de Gulden Regel (en hij heeft dat weer van een ander, G.B Shaw): we zijn meestal snel geneigd in te vullen wat goed is voor de ander, en – hoe vreemd – dat lijkt toch vaak verdacht veel op wat goed is voor onszelf. Ik moet dan denken aan sommige van de perspectieven op een andere, betere wereld die in deze coronatijd opgeld hebben gedaan. Die waren lang niet allemaal per se ingegeven door de crisis zelf, maar vaak ook door wat we zelf toch allang goed vonden: meer overheid of minder overheid, meer aandacht voor duurzaamheid of minder, een grotere rol voor de EU of juist niet. Die posities waren vaak vóór de crisis al ingenomen. Het goede was geen nieuw inzicht, maar het oude inzicht dat opnieuw werd gepresenteerd. En precies daarom vond de filosoof Levinas de Gulden Regel niet ver genoeg gaan. Ze gaat

immers, zo zei hij, nog steeds uit van het 'ik': wat ik aan de ander doe, is ingegeven door wat ik graag heb dat aan mij wordt gedaan. Het is als het cadeautje waarvan de gever zegt (of denkt): ik wist niet precies wat je wilde hebben, en toen dacht: dan koop ik maar iets wat ik zelf heel leuk vind.

In de bijbel gaat het bij goedheid niet om hetzelfde als wat het 'ik' goed vind. Paulus heeft het in immers niet over de vruchten van het ego, maar over de vruchten van de Geest. En die vruchten vallen niet per se samen met dat waar je zelf op uit bent. Het zijn immers vruchten waar de Geest op uit is. En de vraag is dan welke Geest dat dan is. Op de eerste bladzijde van de bijbel is al te zien dat dat de Geest is die over de wateren van de chaos zweeft en die er op uit is om van de aarde een goed huis te maken waar mensen samen kunnen wonen. En dat is dezelfde Geest die de profeten inspireert en die uit de hemel neerdaalt op Jezus bij zijn doop, en die daarmee bevestigt: dit is mijn geliefde kind. Luister naar hem. Doe als hij!

En nu begrijpt u misschien ook waarom Jezus aan de Gulden Regel nog iets toevoegt. Hij zegt: *Behandel anderen dus steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen, want dat is het hart van de wet en de profeten*. Oftewel: het is de Geest van Wet en Profeten, het zijn de leefregels, de wegwijzers van de Tora, het zijn de verhalen van de profeten, het zijn de woorden van de God van Israël, die invulling geven aan het algemene principe van de Gulden Regel. Zij kleuren in wat goedheid is.

Wie in de geest van de Bergrede zegt: 'doe aan de ander, wat je wilt dat de ander jou doet' zal dus voor de inhoud ervan terug moeten naar de basis, naar de Wet en de Profeten. Jezus zegt daarvan: 'En ik ben gekomen om die in vervulling te doen gaan'. En daarmee kun je de bedoeling ervan ook aflezen aan het leven van Jezus zelf, aan de Geest waarin hij de mensen liefheeft, terechtwijst, geneest, oproept, bijstaat.

Is dat nu hetzelfde als wat Rutger Bregman wil zeggen met zijn boek 'De meeste mensen deugen'? Ik ben daar niet zo zeker van. Ik ben er niet zo zeker van of de meeste mensen van zichzelf deugen, maar ik zie wel dat ze bijv. door de overvloed aan nieuwsberichten die ons vertellen wat er allemaal mis is, denken dat het alleen maar bergafwaarts gaat. En ik begrijp ook wel de behoefte om te deugen en ik vermoed dat het boek zo populair is omdat mensen toch hopen, of stiekem denken, dat ze ook onder die categorie 'de meeste mensen' vallen, en ik snap ook dat het boek op zichzelf al goed nieuws is, te midden van alle berichten die ons verdrietig, boos, of verslagen doen voelen.

Maar of we daarmee ook deugende mensen zijn...? Is het niet zo dat de wet en de profeten, dat Jezus zelf, en zijn Geest die ons geschonken is, er niet zijn om ons te bevestigen wie of wat wij zijn, deugend of ondeugend, maar dat ze ons willen vertellen dat het mens-zijn geen vaststaand feit is, maar dat ons bestaan, ons wezen telkens weer opnieuw gerealiseerd moet worden. Dat we zijn als Abraham, die vol vertrouwen op weg gaat naar een nieuwe toekomst, maar bij de eerste de beste tegenslag – hongersnood – naar Egypte vlucht. Dat we zijn als David, groot koning, die toch behoorlijk de mist in ging in zijn affaire met Batseba. Dat we zijn als Petrus, vaste rots, die zijn Rabbi verloochende toen het er op aan kwam.

Of we deugen of niet deugen, is niet de vraag. De vraag is wat ons te doen staat om goedheid als een van de vruchten van de Geest te kunnen plukken. Daarbij is de Gulden Regel ons behulpzaam: 'doe aan de ander, wat je wilt dat de ander jou doet'. En wat ons dan te doen staat wordt ingekleurd door Wet en Profeten, door de woorden en daden van Jezus zelf en door de Geest die ons mensen telkens oproept om die weg van Jezus zelf te gaan.

Dat gaat met vallen en opstaan, deugers en deugnieten, als we beide kunnen zijn. En dat vraagt om inkeer en om omkeer, om ontvankelijkheid en vertrouwen dat het goede ons gegeven zal worden. Want zo staat het er ook in die zin die aan de Gulden Regel vooraf gaat: *hoeveel te meer zal jullie Vader in de hemel dan het goede geven aan wie hem daarom vragen* (Matteüs 7,11). En zo staat het in het slotkoraal van de cantate:

O Gott du frommer Gott,
du Brunnuell aller Gaben,
ohn den nichts ist was ist,
von dem wir alles haben.

O God, gij, trouwe God,
gij, bron van alle gaven,
zonder wie niets is wat is,
van wie wij alles ontvangen hebben.

Niet in het minst die van de goedheid!

Bronnen

Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, EKK I/4, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener 2002

Rutger Bregman, *De meeste mensen deugen: een nieuwe geschiedenis van de mens*, De correspondent 2019

Gebeden: Voorbeden – stil gebed – Onze Vader

Zo eenvoudig
is dat nog niet
om het goede te doen –
en voor wie het
dan goed is
voor onszelf
of toch voor de ander
is op voorhand
ook niet altijd
helder
ook niet voor onszelf

Daarom danken wij u
voor de Geest
van Jezus Messias
die ons
wil bijstaan
ons te oriënteren
op de Wet
en de Profeten
om die
telkens opnieuw
leidraad te laten zijn
in de keuzes
die we maken.

Maak door uw Geest
de onze rijp
om het goede
uit uw hand te ontvangen
en het te vermenigvuldigen
waar het kan.

Dat we vrede brengen
waar men zich voorbereid
op de strijd
dat we de waarheid zoeken
waar de leugen regeert
dat we de aarde bewaren
waar ze kapot
wordt geconsumeerd
dat we de ander toelaten
waar we de neiging hebben
te leven
in ons eigen besloten wereldje
dat we luisteren
naar wat de ander beweegt
waar we liever
onze mening geven.

Kom zo
met uw goedheid
ons leven vervullen
in verbondenheid
met alle mensen
van goede wil
waar ook
in deze wereld.

Wij bidden vandaag
in het bijzonder
ter nagedachtenis aan...
die ons ontvallen is
maar voortleeft
in onze harten en gedachten
en in de geborgenheid
van uw grenzeloze liefde.
En wij noemen...
voor goede zorg
en inzicht in wat haar
mankeert
en in stilte
zeggen wij U
wat ons verder
persoonlijk bezighoudt...

*Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.
U steunt ons werk ermee!*